

Wykaz internowanych, aresztowanych, uczestników negocjacji

Biuletyn specjalny Sekcji nr 25/2022

Wstęp

Przygotowując na 17 listopada 2022 roku odsłonięcie w holu Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego tablicy upamiętniającej strajk w listopadzie 1980 r., wydanie publikacji na ten temat, wydawało się ważne, aby doprowadzić także do prezentacji osób, które podejmowały się tego wysiłku, oddały swój czas, energię dla polskiej edukacji w tak ważnym dla niej momencie. A upamiętnienie strajku ludzi oświaty, ale też strajkujących równolegle przedstawicieli służby zdrowia, kultury było rozważane w Międzyregionalnej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z siedzibą w Gdańsku od dobrych kilku lat. Część planów w tym zakresie pokrzyżowała epidemia, ale jednak udało się doprowadzić do finału.

*

Początkowo planowaliśmy, że wykaz uczestników strajku i późniejszych negocjacji z rządem, lista internowanych i aresztowanych w stanie wojennym osób związanych z oświatą będzie integralną częścią publikacji ***Listopad '80. Rzecz o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury*** (pod redakcją dr. Jana Hlebowicza), którą wydał Instytut Pamięci Narodowej. Okazało się jednak, że w tak krótkich ramach czasowych niemożliwa będzie naukowa analiza i weryfikacja tylu osób (137 osób internowanych, 57 osób aresztowanych/skazanych). Jest też wykaz ok. 120 uczestników negocjacji ze stroną rządową w latach 1980-1981 wraz z pewnymi odniesieniami do czasu przed reaktywowaniem NSZZ „Solidarność” w 1989 roku. Trudno było nie uznać tych argumentów. Stąd też decyzja, aby wykaz ten jako rodzaj biuletynu specjalnego wydała Międzyregionalna Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z siedzibą w Gdańsku.

Starając się maksymalnie obiektywizować podawanie danych personalnych, za podstawę wykazu osób internowanych, osób represjonowanych, osób biorących udział w negocjacjach ze stroną rządową przyjęliśmy wykaz zamieszczony w książce autorstwa Teresy Bochwic oraz opracowaniu Jacka Żurka.

- **Teresa Bochwic, *Narodziny i działalność Solidarności Oświaty i Wychowania 1980-1989*, Tysol Sp. z o.o., Warszawa, 2000,**

- *Wybór źródeł do historii Solidarności Oświaty i Wychowania 1980-1989*. Zebrał i opracował **Jacek Żurek**, Wydawnictwo TYSOL Sp. z o.o, Warszawa, 2000.

Część informacji o strajkujących w 1980 r. zawierało także „*Kalendarium 40-lecia Komisji Zakładowej/Międzyzakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w Gdańsku*”, Gdańsk 2020. Pomocna okazała się także praca „*Niepokorni nauczyciele. 40 lat oświatowej „Solidarności” Ziemi Puckiej*”, która została wydana w 2020 r. (autorzy Wojciech Książek , **Artur S. Górski**).

*

Opracowana na tej podstawie lista zawiera 3 wykazy:

1. **Osób internowanych - związanych z oświatą.**
2. **Osób aresztowanych i skazanych - związanych z oświatą.**
3. **Osób związanych ze strajkiem w listopadzie 1980 roku, późniejszych negocjatorów ze strony „Solidarności” oświatowej** (wykaz zawiera jedynie osoby, które zostały podane w w/w publikacjach).

Wszystkim, którzy wspierali powstanie tej listy, jak i autorom publikacji – Teresie Bochwic, Jackowi Żurkowi składamy serdeczne podziękowania. Podziękowania także dla Instytutu Pamięci Narodowej, Wojewody Pomorskiego, Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność”, dla Komisji Międzyzakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, która w wielu swoich działaniach, jak chociażby coroczne spotkania i składanie kwiatów pod tablicą na ulicy Osiek, gdzie mieściła się pierwsza Komisja Zakładowa, przypominała o znaczeniu wydarzeń sprzed 42 lat.

Jak pisaliśmy w publikacji, szczególne podziękowania kierujemy do uczestników strajku w listopadzie 1980 r. Z analizy dokumentów wynika, że był to ogromny wysiłek, stres, obawy. Tym bardziej dziękujemy osobom, które ze strony „Solidarności” podpisały porozumienie z Ministerstwem Oświaty i Wychowania, a byli to: **Roman Lewtak (przewodniczący zespołu negocjacyjnego), Zofia Madej, Antoni Mucha, Danuta Nowakowska, Krystyna Pieńkowska, Justyna Rogińska, Jerzy Roman, Danuta Witowska, Andrzej Zieliński, doradcy: Regina Dutkowska, Henryk Jagiello, Krystyna Ruchniewicz, Wiesław Wcisło** oraz innym uczestnikom strajku. Pamiętamy o związkowcach, którzy pełnili dyżury w siedzibie NSZZ „Solidarność” na ulicy Osiek i byli łącznikami ze strajkującymi w Urzędzie Wojewódzkim, wspierali strajkujących poza budynkiem Urzędu np. w Bibliotece Pedagogicznej. Wszystkim, także ludziom oświaty represjonowanym w stanie wojennym oddajemy należną **cześć i honor. Pozostaną w naszej pamięci piękni ludzie polskiej edukacji.**

Bożena Brauer
(przewodnicząca oświatowej „S” w Gdańsku)

Wojciech Książek
(przewodniczący Międzyregionalnej Sekcji)

*

Wykaz osób internowanych (związanych z oświatą)

- Jerzy Adamczyk (Chełm),
- Tadeusz Aftarczuk (Krosno Odrz.)
- Stanisław Alot (Rzeszów)
- Władysław Barański (Zgierz)
- Krzysztof Bauer (Wrocław)
- Józef Beker (Wrocław)
- Kazimierz Błaszczuk (Wałcz)
- Ryszard Bonczar (Rzeszów)
- Romana Budzyńska (Wrocław)
- Roman Bulanda (Tarnów)
- Waldemar Charytonowicz (Białystok)
- Barbara Chłopek (Lublin)
- Paweł Chmiel (Wrocław)
- Aleksander Cholewa (Myślibórz)
- Michał Ciesielski (Kobylin-Leszno)
- Jacek Czachorowski (Strzelin)
- Ignacy Czeżyk (Puławy)
- Waldemar Czyżewski (Gorzów Wlkp.)
- Jan Darłowski (Wrocław)
- Tadeusz Demko (Szczecin)
- Bogusław Dzido (Łuków)
- Maria Dąbrowska (Wrocław)
- Zofia Fertacz-Scheffner (Warszawa)
- Zdzisław Filipowicz (Zamość)
- Amelia Fraszek (Kluczbork)
- Jerzy Frelich (Rybnik)

- Halina Gaińska (Szczecin)
- Ryszard Gajewski (Gorzów Wlkp.)
- Ryszard Gałązka (Biała Podlaska)
- Marta Gąsiorowska (Wałbrzych)
- Tadeusz Godlewski (Ostrołęka)
- Józef Gorzała (Chełm)
- Janina Gościej (Zakopane)
- Tadeusz Góral (Wrocław)
- Zygmunt Grabowski (Malbork)
- Jerzy Gregorski (Olkusz)
- Aleksander Grela (Nowy Sącz)
- Ireneusz Gugulski (Warszawa)
- Barbara Haczewska (Lublin)
- Władysław Harężlak (*brak danych – dop. mój*)
- Roman Hasslinger (Nowy Sącz)
- Barbara Hejcz (Gdańsk)
- Piotr Henrykowski (Zabrze)
- Andrzej Herman (Złotów-Piła)
- Barbara Hołda (Bytom)
- Wanda Horbaczewska (Wrocław)
- Tadeusz Horodyski (Kraków)
- Maria Jabłońska (Wrocław)
- Ewa Jagodzińska (Wrocław)
- Piotr Jakubiak (Sandomierz)
- Teresa Jankowska (Środa Śl.)
- Ewa Józefowicz (Toruń)
- Ryszard Kacer (Tarnów)
- Elżbieta Kaczmarek (Chodzież-Piła)
- Szymon Kanigowski (Lubin)
- Janina Kawalec (Katowice)
- Honorata Kępkiewicz (Warszawa)
- Zenobia Kita (Lublin)

- Teresa Klimek (Gorzów Wlk.)
- Wiktor Klint (Wrocław)
- Roman Koper (Białystok)
- Barbara Korol (Chełm)
- Krystyna Kowalczyk (Łódź)
- Aleksander Krawczyk (Łuków)
- Alicja Kulaszka (Słupsk)
- Adam Kułaj (Zamość)
- Grażyna Kułak (Wrocław)
- Ligia Kurasiewicz (Sandomierz)
- Grażyna Kuroń (Warszawa)
- Janusz Kwieciński (Chełm)
- Bronisław Lachowicz (Rawicz)
- Aleksandra Leks (Lublin)
- Franciszek Lipert (Horodyszcze)
- Teresa Lubańska (Wrocław)
- Alicja Lyro (Sandomierz)
- Krzysztof Łazarski (Warszawa)
- Franciszek Łuczko (Szczecin)
- Stanisław Łuczko (Włodawa)
- Zygmunt Łupina (Lublin)
- Józef Makosz (Rybnik)
- Daniel Manelski (Wrocław)
- Anna Marczak (Gorzów Wlkp.)
- Weronika Marecka (Suwałki)
- Anna Martynów (Leszno)
- Marian Matysiak (Jasło)
- Kazimierz Mizerka (Kościan-Leszno)
- Ewa Młodawa (Zabrze)
- Marian Morawski (Ząbkowice)
- Stanisław Nowacki (Lutomiersk)
- Łukasz Ossowski (Warszawa)

- Janusz Orelka (*brak danych – dop. mój*)
- Bolesław Parzyjała (Łódź)
- Grzegorz Pawlak (Grubno)
- Tomasz Petry (Jarosław)
- Krystyna Pieńkowska (Gdańsk)
- Zenon Pigoń (Bytom)
- Janina Pillardy Kozarzewska (Katowice)
- Marek Pluciński (Garwolin)
- Elżbieta Poźniak (Puławy)
- Danuta Raczek-Zwierzewicz (Wrocław)
- Maria Rehorowska (Stalowa Wola)
- Józef Różycki (Biłgoraj)
- Andrzej Scher (Wrocław)
- Janusz Siech (Zabrze)
- Antoni Siomiak (Góra Śląska-Leszno)
- Krystyna Sobierajska (Legnica)
- Helena Sopel (Jastrzębie)
- Ireneusz Staniszewski (Kędzierzyn)
- Stefan Starczewski (Warszawa)
- Michalina Starostka (Wrocław)
- Halina Stawińska (Wrocław)
- Władysława Strama-Obrochta (Zakopane)
- Ryszard Szadkowski (Milanówek)
- Zygmunt Szatan (Wrocław)
- Izabela Szeremietiew (Leszno)
- Janina Szymajda (Lublin)
- Andrzej Tomasiewicz (Sieradz)
- Grażyna Tomaszewska (Wrocław)
- Teresa Tomczyszyn-Wiśniewska (Warszawa)
- Tadeusz Tukałik (Góra Śląska-Leszno)
- Zbigniew Tyszko (Ostrołęka)
- Anna Urbanowicz (Skierniewice)

- Piotr Walerych (Kiekrz-Poznań)
- Witold Wilczyński (Lisków-Kalisz)
- Eugeniusz Wilkowski (*brak danych – dop. mój*)
- Sławomir Winkowski (Leszno)
- Czesław Wysocki (Piła)
- Jan Wyżgał (Ruda Śl.)
- Tadeusz Zakrzewski (Błaszki)
- Józef Zeman (Wadowice)
- Elżbieta Zielińska (Wrocław)
- Grażyna Ziółkowska (Poznań)

*

Wykaz osób represjonowanych – aresztowanych i skazanych

- Marek Adamkiewicz (Szczecin) – 2,5 roku więzienia
- Andrzej Batorski (Warszawa)
- Józef Białek (Wrocław)
- Maria Blimel (Poznań)
- Romana Budzyńska (Wrocław)
- Teresa Chlebek (Siemianowice) – 3,5 roku
- Irena Czinczoł-Władyka (Olsztyn)
- Maria Frańczak-Prochowska (Sandomierz)
- Andrzej Furmaga (Kalisz)
- Jan Gołąb (Brwinów)
- Grażyna Gordon (Warszawa)
- Bolesław Grabowski (Przedoborowa)
- Jan Hrybacz (Gorzów Wlkp.)
- Piotr Jakubiak (Sandomierz – był też wcześniej internowany)
- Tadeusz Jaskulski (Bydgoszcz)
- Elżbieta Jędrzejuk (Siedlce)
- Maciej Juniszewski (Legnica)

- Bolesław Jurkiewicz (Krzyżowice)
- Szymon Kanigowski (Lubin)
- Tadeusz Kantor (Kraków)
- Lesław Kaplukiewicz (Legnica)
- Elżbieta Kiegler (Wałbrzych)
- Helena Kleniewska (Bierutów)
- Czesława Korczowska (Wrocław)
- Wiktor Kowalski (Wrocław)
- J. Krasowski (Lublin)
- Anna Kruk (Lublin)
- Grażyna Langowska (Olsztyn)
- Józef Lis (Gdańsk, areszt - 3 miesiące)
- Piotr Luda (Oława)
- Magdalena Maksymowicz (Wrocław)
- Arkadiusz Małyszka (Poznań)
- Danuta Maślicka (Bolesławiec)
- Wojciech Mikołajczyk (Warszawa)
- Romana Miśkiewicz (Ząbkowice Śl.)
- Bożena Nieckuła (*brak danych – dop. mój*)
- Teresa Nowak (Wrocław)
- Łukasz Ossowski (Warszawa)
- Bogusław Owoc (Olsztyn)
- Halina Pankiewicz (Wałbrzych)
- Zofia Podkowska (*brak danych – dop. mój*)
- Maria Rzeszółtko (Świebodzin)
- Krystyna Sobierajska (Legnica)
- Helena Sopel (Jastrzębie) – 5 lat więzienia
- Stanisław Szubert (Tomaszów Maz.)
- Stanisław Śnieg (Lubin)
- Zenon Świtalski (Lubin)
- Piotr Wasilewski (Kłanino – Region Gdański – 3 lata więzienia)
- Elżbieta Witek (Jawor – Region Dolnośląski)

- Stanisław Witek (Jawor – Region Dolnosląski)
- Maria Woś (*brak danych – dop. mój*)
- Janusz Wolniak (Wrocław)
- Jan Woźnica (Hrubieszów)
- Paweł Zadura (Wrocław)
- Krystyna Zawadzka (Lublin)
- Czesław Żukowski (Olsztyn)
- Zofia Żymańczyk (Wrocław)

*

Wykaz uczestników strajku 1980 roku i późniejszych negocjacji

1980

Członkowie Komitetu Strajkowego z listopada 1980: Roman Lewtak (przewodniczący zespołu negocjacyjnego), Zofia Madej, Antoni Mucha, Danuta Nowakowska, Krystyna Pieńkowska, Justyna Rogińska, Jerzy Roman, Danuta Witowska, Andrzej Zieliński, doradcy: Regina Dutkowska, Krystyna Ruchniewicz, Wiesław Wcisło, Henryk Jagiello (z ramienia MKZ).

Uczestnikami i łącznikami strajku byli także m. in.: Zofia Kuropatwińska, Krzysztof Koszłaga, Paweł Lewtak, Józef Lis, Bronisław Sarzyński (Gdańsk), Stanisław Alot i Elżbieta Milewska-Mitka (Rzeszów), Bolesław Jurkiewicz (Krzyżowice-Wrocław), Julita Bodzińska (Gdynia), Roman Bulanda (Tarnów), Cezary Raczyński (Bytom – Rybnik), Ignacy Czeżyk, Lucyna Duma i Barbara Haczewska (Lublin).

*

12 października 1980 - Wcześniejsza decyzja Krajowej Komisji Koordynacyjnej - Komisję oświatową do spraw rozmów z Ministerstwem Oświaty i Wychowania będą reprezentować: województwo gdańskie: Roman Lewtak i Jerzy Roman, elbląskie – Zdzisław Juronowski, jeleniogórskie – Zdzisław Roszkiewicz, katowickie – Dariusz Guzik, koszalińskie – Leonida Kilar, krakowskie – Barbara Bilik, legnickie – Stanisław Śnieg, lubelskie – Ignacy Czeżyk, łódzkie – Cecylia Skowrońska, opolskie – Andrzej Gliniak, pilskie – Romuald Kirshenstain, siedleckie – Bogusław Dzido, szczecińskie – Franciszek Łuczko (w zastępstwie Witold Skulski), toruńskie - Zenon Pilecki, wałbrzyskie – Janusz Mulawa, warszawskie – Stefan Starczewski, wrocławskie – Zbigniew Suszyński, wrocławskie – Grażyna Tomaszewska,

Świnoujście – Irena Jarosz, bydgoskie – Adam Mańczak – (*Teresa Bochwic, „Narodziny i działalność Solidarności Oświaty i Wychowania 1980-1989”, Tysol Sp. z o.o., Warszawa, 2000, str. 77)*

*,

4 lutego 1981 r. - Rozpoczynają się prace ogólnopolskiego zespołu do zmian programowych z historii. Ze strony „S” przewodniczył Stefan Starczewski, a także Anna Radziwiłł, Julian Radziewicz, Krystyna Rzewuska oraz Małgorzata Szweykowska – (*„Wybór źródeł do historii Solidarności Oświaty i Wychowania 1980-1989”. Zebrał i opracował Jacek Żurek, Wydawnictwo TYSOL Sp. z o.o, Warszawa, 2000, str. 237 oraz Kalendarium 40-lecia Komisji Zakładowej/Międzyzakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, Gdańsk 2005 oraz Gdańsk 2020, str. 5).*

*

1 marca 1981. - Komunikat z negocjacji z MOiW. Stronę „S” reprezentowali: Stefan Starczewski i Wiktor Kulerski (Warszawa), Jerzy Roman, Janusz Olesiński (Kraków) – (*T. Bochwic, str. 161*).

*

10 kwietnia 1981 r. - Protokół ze spotkania przedstawicieli Krajowej Komisji Koordynacyjnej Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” oraz Ministerstwa Oświaty i Wychowania w sprawie realizacji porozumienia zawartego 17 listopada 1980 roku. Ze strony „S” uczestniczyli: Roman Lewtak (przewodniczący – Gdańsk), Jerzy Roman (Gdańsk), Ryszard Bonczar (Rzeszów), Mirosław Milewski (Szczecin), Bronisław Sarzyński (Gdańsk), Krystyna Ruchniewicz (Gdańsk), Bogdan Ojdan (Szczecin), Stanisława Paciorkowska (Częstochowa), Edward Artymowicz (Jastrzębie Zdrój), Barbara Bilik (Kraków), Wanda Krajewska-Hofman, Bożena Zakrzewska (Warszawa), Jadwiga Jantar (Warszawa), Wanda Hofman (Warszawa), Danuta Nowakowska (Gdańsk) – (*J. Żurek, str. 166-167 i T. Bochwic, str. 136*).

*

11-12 kwietnia 1981 r. powołano Krajową Sekcję Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność”. Przewodniczącym został Jerzy Roman (Gdańsk), zastępcami Bronisław Sarzyński (Gdańsk) i Ryszard Bonczar z Jastrzębia (Rzeszów) - (*Kalendarium, str. 5*).

*

12 maja 1981 r. odbyło się posiedzenie w Sejmie, w którym ze strony KSOiW uczestniczyli: Ryszard Bonczar (Rzeszów), Roman Lewtak (Gdańsk), Stanisława Paciorkowska (Częstochowa), Ignacy Czeżyk (Puławy), ? Kaczmarek (Szczecin), Stefan Starczewski (Warszawa), Stanisław Alot (Rzeszów), Albin Zieliński (Bydgoszcz), Krystyna Ruchniewicz

(Gdańsk), Danuta Nowakowska (Gdańsk), jako eksperci - Zbigniew Kwieciński (Toruń) i Jerzy Mellibruda (Warszawa) – (*J. Żurek, str. 238*).

*

5 września - 7 października 1981 r. podczas krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” w Gdańsku w skład zespołu edukacyjnego wchodził: Stanisław Krukowski, Anna Urbanowicz (Warszawa), Mirosław Borusewicz (Łódź), Zygmunt Łupina (Lublin), Roman Tobisz (Region Północno-Zachodnie) – (*T. Bochwic, str. 157*).

*

27 września 1981 r. w Regionie Mazowsze NSZZ „Solidarność” powołano Stołeczną Radę Sekcji Oświaty i Wychowania. Jej przewodniczącym został Maciej Jenike – (*T. Bochwic, str. 161*).

*

Jesienią 1981 zapisy projektu ustawy Karta nauczyciela negocjował upoważniony przez Radę KSOiW zespół w składzie: Maria Bilaska-Kubacka, Ignacy Czeżyk, dr Jerzy Ciemniowski, Andrzej Janowski, Wiktor Kulerski, Anna Mizikowska, Julian Radziejewicz, Stefan Starchewski, Janusz Onyszkiewicz, Stanisława Paciorekowska, Danuta Nowakowska, Jerzy Roman, Krystyna Ruchniewicz, Bronisław Sarzyński, Krystyna Soporowska, Jadwiga Ubysz i Albin Zieliński – (*T. Bochwic, str. 146-147*).

*

16-18 października 1981 r. podczas Rady KSOiW NSZZ „S” w Opolu wybrano nowy skład Rady: Jerzy Roman – przewodniczący (Gdańsk), Stanisław Alot (Rzeszów), Maria Bilaska-Kubacka (Nowy Sącz), Ignacy Czeżyk (Puławy), Halina Gaińska (Szczecin), Krzysztof Koszłaga (Kartuzy-Gdańsk), Grażyna Kułak (Wrocław), Janusz Kwieciński (Toruń), Stanisława Paciorekowska (Częstochowa), Zenon Pigoń (Bytom), Krystyna Ruchniewicz (Gdańsk), Bronisław Sarzyński (Gdańsk), Stefan Starchewski (Warszawa), Albin Zieliński (Bydgoszcz). Rzecznikiem prasowym Rady została Danuta Nowakowska (Gdańsk) – (*T. Bochwic, str. 162*).

*

5 listopada 1981 r. - list do marszałka Sejmu St. Gucwy podpisali: Jerzy Roman, Maria Kubacka-Bilaska, Wiktor Kulerski, Zenon Pigoń, Bronisław Sarzyński, Stefan Starchewski, Albin Zieliński – (*J. Żurek, str. 282*).

*

9 grudnia 1981 r. w posiedzeniu Prezydium KSOiW NSZZ „S” uczestniczyli: Albin Zieliński, Halina Gaińska, Grażyna Kułak, Ryszard Bonczar, Stefan Starchewski, Anna Mizikowska,

Stanisława Paciorkowska, Zenon Pigoń, Ignacy Czeżyk, Jerzy Roman, Janusz Kwieciński – (*J. Żurek, str. 288*).

4 dni później wprowadzono stan wojenny.

*

Aneks (1988 – 1989 rok)

3 października 1988 r. powstał w Gdańsku jawny Komitet Organizacyjny Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w składzie: Telesfor Czyż, Jacek Jancelewicz, Krzysztof Koszlaga, Genowefa Lewtak, Krystyna Pieńkowska, Tadeusz Polanowski i Bronisław Sarzyński – (*Komunikat - archiwum Sekcji*).

*

11 listopada 1988 r. w komunikacie Krajowej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „S” podano następujące nazwiska: Wiktor Kulerski (Warszawa), Janina Szymajda (Lublin), Bronisław Sarzyński (Gdańsk), Krystyna Pieńkowska (Gdańsk), Stanisław Żuławski (Kraków), Cezary Kuleszyński (Kraków), Karol Seifert (Poznań), Arkadiusz Małyszka (Poznań), Franciszek Kowalski (Wrocław), Izabela Wasiak (Łódź) – (*T. Bochwic, str. 421*).

*

8 stycznia 1989 r. w komunikacie po posiedzeniu Krajowej Rady Sekcji OIW NSZZ „S” podano następujące osoby: Krystyna Pieńkowska i Krzysztof Koszlaga (Gdańsk), Cezary Kuleszyński i Stanisław Żuławski (Kraków), Janina Szymajda (Lublin), Arkadiusz Małyszka i Karol Seifert (Poznań), Wiktor Kulerski (Warszawa), Franciszek Kowalski i Grażyna Tomaszewska (Wrocław) – (*T. Bochwic, str. 431*).

*

7 maja 1989 r. w komunikacie ze spotkania Rady Sekcji OIW NSZZ S wymieniono dwa punkty informacyjne z adresami domowymi: Jacek Rybicki (Gdańsk) i Edward Wieczorek (Warszawa). Reprezentantem Rady wobec Krajowej Komisji Wykonawczej został Krzysztof Koszlaga (Gdańsk). Postanowiono niezwłocznie nawiązać bezpośrednie rozmowy z MEN w sprawie ustaleń „okrągłego stołu” dotyczące oświaty. Powołano w tym celu zespoły robocze. Komunikat podpisali: Anna Krajewska, Teresa Sasinowska, Jan Zembrzycki (Białystok), Aleksandra Bargieł i Bożena Rogalińska (Bielsko-Biała), Albin Zieliński (Bydgoszcz), Zbigniew Ćwiąkała i Barbara Hołda (Bytom), Bogdan Nowacki (Ełk), Krzysztof Koszlaga i Krystyna Pieńkowska (Gdańsk), Cezary Kuleszyński, Andrzej Żuławski, Wanda Żychowska (Kraków), Maciej Juniszewski (Legnica), Zenobia Kita, Janina Szymajda (Lublin), Wiesław Łukomski, Walerian Wiśniewski (Łódź), Marta Bilska-Kubacka (Nowy Sącz), Arkadiusz

Małyszka, Karol Seifert (Poznań), Helena Babicka, Ewa Olszewska, Mieczysław Zych (Region Warmińsko-Mazurski), Jan Żukowski (Suwałki), Jarosław Duda, Halina Gaińska (Szczecin), Roman Bulanda (Tarnów), Edward Wilkirski (Toruń), Mirosław Sawicki, Tomasz Sobiepan (Warszawa), Bolesław Jurkiewicz, Grażyna Tomaszewska (Wrocław), Franciszek Sagan (Zamość) – (*T. Bochwic, str. 431*).

opr. W. Książek

*

Tekst wystąpienia podczas uroczystości odsłaniania tablicy i prezentacji publikacji w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim

Przygotowując tablicę, publikację, samą uroczystość chcieliśmy w Międzyregionalnej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z siedzibą w Gdańsku spełnić dwa zasadnicze cele:

- Oddać należny szacunek ludziom, którzy w latach 1980 – 1981, ale i w czasie stanu wojennego oraz do 1989 roku tak mocno zaangażowali się w proces naprawy polskiej oświaty,
- Przypomnieć wybrane postulaty, z których część z dzisiejszej perspektywy wręcz zdumiewa, część natomiast jest zadaniem do realizacji.

1/ Podziękowania

Chciałbym jednak zacząć od podziękowań. Nie ma co ukrywać, że mam dużo satysfakcji, iż doprowadziliśmy do odsłonięcia tablicy w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku poświęconą uczestnikom dziesięciodniowego strajku w listopadzie 1980 roku. Cieszę się tym bardziej, gdyż uzupełnieniem tej odsłanianej tablicy jest publikacja pt. ***„Listopad ’80. Rzecz o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury”***.

Muszę wyraźnie powiedzieć, że nie byłoby tych efektów bez wsparcia ze strony wielu osób i instytucji. Chciałbym w pierwszej kolejności podziękować współpracownikom szczególnie z władz Międzyregionalnej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z siedzibą w Gdańsku, w tym szczególnie **Bożenie Brauer** – przewodniczącej „S” oświatowej

w Gdańsku. To ich wsparcie było inspiracją do działania mimo trudnego czasu (epidemia, opieka nad uchodźcami z Ukrainy). Dziękuję także przewodniczącemu Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność” za stałe wsparcie tego typu inicjatyw. To ważne, że przewodniczący **Krzysztof Dośła** stara się w swych działaniach pamiętać o słowach Jana Pawła II, które zamieściliśmy jako motto na tablicy, że *„Solidarność” nie może zaniedbać troski o tę historię tak bliską, a równocześnie już odległą*”. Żyjąc w takim regionie jak Wybrzeże Gdańskie, gdzie tyle się działo w najnowszej historii Polski, szukanie równowagi między bieżącą działalnością związkową a upamiętnianiem tych przeszłych już zdarzeń jest niezwykle ważne.

Bardzo dziękuję dwóm instytucjom, które z pełną akceptacją odpowiedziały na pismo-apel naszej Sekcji z 23 marca 2022 r. o współpracę w upamiętnieniu strajku sprzed 42 lat. Serdecznie dziękuję panu wojewodzie **Dariuszowi Drelichowi**, który osobiście angażował się w ustalaniu niektórych szczegółów związanych z osłonięciem tablicy. Dziękuję dyrektorowi **Tomaszowi Gieszczowi i Michałowi Jochimowi** za owocną współpracę w tym zakresie.

Dziękuję za szybką i pozytywną odpowiedź dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej dr. **Pawła Warota** i wskazanie osób do dalszej współpracy. Ich doświadczenie, profesjonalizm działań okazały się bezcenne. Składamy serdeczne podziękowania dr. **Danielowi Czerwińskiemu, Katarzynie Lisieckiej, Sylwii Chomicz**. W sposób szczególny chcę podziękować dr. **Janowi Hlebowiczowi**, który został redaktorem publikacji *Listopad '80. Rzec o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury*, przeprowadził wywiady z uczestnikami strajku i to w stosunkowo bardzo krótkich ramach czasowych.

Dziękuję również redaktorowi **Arturowi Górskiemu**, który opracował materiały dotyczące postulatów kultury i służby zdrowia. Podziękowania także dla **Anny Kocik** – wiceprzewodniczącej Sekcji za pomoc w organizacji całości tego zadania (w tym wydaniu specjalnego Biuletynu Sekcji przedstawiającego ludzi oświaty internowanych, aresztowanych w stanie wojennym).

2/ Ludzie strajku, czyli o publikacji „Niepokorni ludzie oświaty”

Należę do osób, dla których najważniejszy jest Człowiek, jego postawy i wybory. Bez zasłaniania się jakimś determinizmem czy koniecznością dziejową. Historia to przede wszystkim decyzje ludzi. Staram się pamiętać nie tylko o liderach z pierwszych stron gazet,

ale bardziej o owych cichych bohaterach, czasami nazywanych żołnierzami strajków. To oni tworzą ramy ewentualnych porozumień zawieranych przez przywódców. Stąd też już dawniej angażowałem się w upamiętnienie 4 ofiar stanu wojennego w Gdańsku na tablicy na Placu Solidarności w Gdańsku, czy w stworzenie, ale i uzupełnianie listy „**Ludzie 1988 roku na Wybrzeżu Gdańskim**”, która zawiera ponad 2 tys. nazwisk. Stąd też w 2020 roku tak mocno wspierałem odsłonięcie tablicy w szkole w Kłaninie poświęconej ś.p. **Piotrowi Wasilewskiemu**. Bardzo się cieszę, że udało się w wydanej wówczas książce „**Niepokorni nauczyciele. Czterdzieści lat oświatowej „Solidarności” Ziemi Puckiej**” przedstawić fragment historii tej kaszubskiej ziemi, której jestem synem. Udało się też opowiedzieć o dwóch cichych bohaterach: **Ewie Muży**, nauczycielce z Kuźnicy, nękaney przez władze oświatowe PRL, ostatecznie zwolnionej z pracy w 1983 roku oraz o śp. **Piotrze Wasilewskim** oraz jego bohaterskiej żonie Krystynie, która przeżyła bardzo ciężkie chwile zostając sama z czwórką małych dzieci. Przypomnijmy, aresztowaniu i wyprowadzeniu w kajdankach ze szkoły, 18 lutego 1982 r., skazaniu na 3 lata przez nierozliczonych po dziś dzień sędziów i prokuratorów Sądu Marynarki Wojennej w Gdyni. Oni też zasłaniali się pewnie koniecznością dziejową i dyspozycjami władz zwierzchnich. Jakimś zwieńczeniem było także odebranie 30 sierpnia 2020 r. w historycznej Sali BHP Stoczni Gdańskiej, przez dwie córki nieżyjącego już Piotra, który był moim kolegą u początków kariery nauczycielskiej – Krzyża Wolności i Solidarności.

*

Stąd też wziąłem na siebie przygotowanie wykazu ludzi związanych z oświatą, którzy w stanie wojennym zostali internowani, którzy zostali aresztowani, a część została skazana. Zależało mi, aby „ocalić od zapomnienia”, posiłkując się tytułem wiersza K. I. Gałczyńskiego, dane personalne ludzi oświaty, którzy odważnie, ale i rozważnie stanęli w obronie najpiękniejszych wartości polskiej edukacji. Aby nie ograniczyć się tylko do stanu wojennego, opracowałem także wykaz osób z 1980, 1981, negocjujących z Ministerstwem Oświaty i Wychowania. Podstawą były nazwiska, które pojawiały się w publikacjach Teresy Bochwic i Jacka Żurka (tytuły są wymienione we wstępie do tego biuletynu).

Listę tę, z prośbą o uwagi, uzupełnienia wysłałem wiosną 2022 r. do Sekcji Regionalnych oraz Zarządów Regionów NSZZ „Solidarność”. Wysłana została także do Krajowej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z prośbą o pomoc w zgłaszaniu ewentualnych uwag, uzupełnień, ale potwierdzonych dokumentami. Odzew był szeroki, za co bardzo dziękuję osobom m. in. ze Słupska, Poznania, Legnicy, Lublina, Konina, Tarnowa, Warszawy, Zakopanego, Tarnobrzegu, Stalowej Woli.

Chociaż wiadomo, że tzw. personalia wywołują napięcia, mimo świadomości luk tego wykazu, postanowiliśmy je wydać jako specjalny biuletyn Sekcji, rodzaj suplementu do publikacji. Za tę decyzję oraz wykazy biorę osobistą odpowiedzialność. Za ewentualne pominięcia, nieścisłości przepraszam. Ta lista będzie sukcesywnie uzupełniana. Ważne, że uruchamiamy tym samym pewien proces przywracania pamięci o ludziach tak zasłużonych dla polskiej edukacji. Warto zapamiętać, że około 188 osób z oświaty (131 internowanych i 57 aresztowanych/skazanych) dotknęły bezpośrednie represje aparatu przemocy PRL. W mojej ocenie brakuje wykazu nauczycieli, którzy zostali zwolnieni z pracy, lub sami odeszli z przyczyn ideowych, np. nie godząc się na spotkanie z komisją weryfikacyjną (czasami po prostu nie przedłużano z nimi zatrudnienia, a wiele umów na czas określony zawierano nie do końca sierpnia, co stało się postulatem „Solidarności” oświatowej, a do czerwcowego zakończenia roku szkolnego). To wyzwanie do realizacji.

We wstępie Biuletynu Sekcji pt. „*Niepokorni ludzie oświaty*” wymieniliśmy osoby z komitetu strajkowego, które podpisały się pod porozumieniem z MOiW 17 listopada 1980 r. Część z nich już nie żyje. Warto o nich pamiętać, wspomnieć chociażby chwilą ciszy.

3/ Wybrane postulaty. Pomoc dzieciom - uczniom

Samych postulatów strajku oświatowego z 1980 r. było 148. Trudno je tu wszystkie omówić. Pozwolę sobie zwrócić uwagę na cztery z nich (więcej informacji zawarłem w publikacji *Listopad '80. Rzecz o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury*). Analizując przebieg negocjacji szczególnie z 1981 roku zwraca uwagę jakaś szczególna troska negocjatorów z NSZZ „Solidarność” o los dzieci, szczególnie z domów dziecka. Ta troska o sytuację bytową każdego dziecka świadczy o szczególnej wrażliwości uczestników negocjacji ze strony „Solidarności” oświatowej, troski o polską przyszłość. Poruszają postulaty specjalnego zespołu, który wtedy został powołany, czy wymienione w postulatach protestów na Lubelszczyźnie z jesieni 1981 r. To m. in.:

- Ograniczenie wielkości domów dziecka do 50 dzieci i grup do 10 osób, dążenie do systemu „rodzinkowego”.
- Prawo dzieci do przyjmowania gości.
- Zapewnienie szklanki ciepłego mleka lub herbaty, w izbach szkolnych temperatury minimum 12 st.

- Umieszczenie w placówkach oświatowych wszystkich dzieci upośledzonych umysłowo,
- Stworzenie warunków resocjalizacji dzieci zagrożonych środowiskowo (temat tabu w PRL – *dop. mój*),
- Zwiększenie liczby miejsc w internatach szkolnych i zwiększenie przydziału mięsa dla wychowanków,

Czytając te propozycje zmian ze współczesnej perspektywy, aż trudno uwierzyć, że mogły występować tego typu problemy, ale niestety, takie były ówczesne realia.

4/ Wybrane postulaty. Bój o prawo do mówienia prawdy o historii i literaturze polskiej

Drugi z obszarów, który stał się przedmiotem szczególnych starań to tak naprawdę bój o prawo nauczyciela do mówienia prawdy o historii, o literaturze, o kulturze, o polskim dziedzictwie chrześcijańskim. W postulatach zespołów ds. języka polskiego domagano się m. in.:

- zwiększenia liczby godzin nauki języka ojczystego w liceach ogólnokształcących i zasadniczych szkołach zawodowych,
- dokonania zmian w kanonie lektur tak, by przywrócić w programach nauczania, podręcznikach literaturę emigracyjną czy też religijną, w tym m. in. twórczość Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, Jana Lechonia czy Kazimierza Wierzyńskiego.

Jeżeli chodzi o nauczanie historii, to domagano się wprowadzenia do programów nauczania takich haseł, jak m. in.:

- jednocząca rola Kościoła w trudnych okresach historii Polski,
- ocena wojny polsko-radzieckiej i przywrócenie historycznej roli Bitwy Warszawskiej z 1920 roku,
- istota paktu Ribbentrop-Mołotow z 23 sierpnia 1939 r.,
- inwazja 17 września 1939 r. i położenia ludności polskiej na ziemiach Rzeczypospolitej zagarniętych przez ZSRR,
- Katyń,
- wprowadzenie do programów nauczania tematów: Wypadki poznańskie i Grudzień 1970.

Wydaje się, że ludziom „S” chodziło tu także o przełamanie jednostronnych interpretacji historii, odejścia od indoktrynacji młodych ludzi. Było to bardzo szlachetne i dalekowzroczne działanie.

5/ Wybrane postulaty. Nakłady finansowe i system wynagrodzeń.

Wśród postulatów a także w późniejszych działaniach władz „Solidarności” oświatowej, co znalazło częściowo swój wyraz w uchwalonej 26 stycznia 1982 r. ustawie Karta nauczyciela, ważnym obszarem były sprawy finansowania szkolnictwa, płac i czasu pracy nauczycieli. Warto zwrócić uwagę, że już wtedy tak ważne było szukanie sposobu ustawowej gwarancji określania minimum środków finansowych na szkolnictwo przewidzianych corocznie w budżecie państwa. Podobnie w sprawie wynagrodzeń, gdzie nawet ustawowo zapisano, iż średnia płaca nauczyciela nie będzie niższa od średniej płacy kadry inżyniersko-technicznej. I chociaż w połowie lat osiemdziesiątych doszło do praktycznego załamania finansów państwa, w tym środków na oświatę, płace, to jednak należy z szacunkiem podchodzić dla prób takiego systemowego rozwiązania problemów finansowych w oświacie. Problem uniezależnienia płac od corocznych decyzji politycznych zapisano jako postulat w porozumieniu „Solidarności” oświatowej z Rządem w 2019 r. Póki co nie został zrealizowany. Jedynie w latach 1998 – 2002 obowiązywał zapis ustawowy, że nakłady na oświatę nie mogą być niższe od 12.8% budżetu państwa. Czyli są to ciągle zadania do prawnej - systemowej regulacji.

6/ Postulaty edukacyjne. Autonomia szkół, rad pedagogicznych, nauczycieli.

Warto zwrócić uwagę na tę grupę postulatów, które miały zapewnić większą wolność bycia nauczycielem. Spór ze stroną rządową dotyczył sprawy zasadniczej wagi – w czym interesie i czego uczy szkoła, jaka jest pozycja i autonomia dyrektora, nauczycieli, co zrobić, by ograniczyć wszechwładzę wizytatorów kuratorskich? Stąd proponowane były rozwiązania, w myśl których szkoły uzyskiwałyby autonomię poprzez wybieranie dyrektora szkoły przez radę pedagogiczną. Można dopowiedzieć, że postulat 13 Porozumień Sierpniowych, w którym znalazło się sformułowanie: *„Wprowadzić zasady doboru kadry kierowniczej na zasadach kwalifikacji, a nie przynależności partyjnej”*, próbował rozwiązać ten problem desygnowania na stanowiska kierownicze według przynależności partyjnej. Dużo

napięcie pojawiało się także w związku z postulatem wprowadzenia regulaminu rad pedagogicznych, który to projekt opracowała strona solidarnościowa. Był to prawny gwarant autonomii szkół, stąd taki opór strony rządowej. Uczestnikom negocjacji zależało, co zawarto też w niezwyklej w swej treści uchwale Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” 5 października 1981 r., na uchwaleniu kompleksowej ustawy o Edukacji Narodowej. Część postulatów, jak chociażby powoływanie Społecznych Rad Oświaty i Wychowania, ustalania zasad wydatkowania środków nie przez administrację kuratorską a przez szkoły, znalazła swoje prawne umocowanie dopiero w ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 r.. Tym niemniej ziarno zostało zasiane.

*

Analiza strajku, postulatów, działań ludzi „Solidarności” prowadzi do wniosku, że Polska była i pozostaje krajem wielkich nauczycieli. Ludzie ci, mówiąc za Zbigniewem Herbertem – mieli serca i rozum na swoim miejscu a do tego odrobinę niezbędnej odwagi. I zdolność do wielkiego poświęcenia.

Można ogólnie powiedzieć, że w postulatach i działaniach ludzi „Solidarności” oświatowej łączyły się sprawy ideowe z pragmatyką zawodu nauczycieli. Widać po 42 latach, że postulaty te mają charakter uniwersalny, stanowią o wartości szkoły, satysfakcji z pracy uczących w nich nauczycieli. Tak też widzimy przesłanie, które pozostawili po sobie uczestnicy tamtego niezwykłego strajku.

Wojciech Książek

Ps. W razie uwag do publikacji, propozycji uzupełnień wykazów, proszę o ich przesłanie na adres mailowy: wojciech.ksiazek@solidarnosc.gda.pl lub na adres pocztowy: Międzyregionalna Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ "Solidarność", 80-852 Gdańsk, ul. Wały Piastowskie 24

Ps. Biuletyn jest dodatkiem do publikacji: *Listopad '80. Rzecz o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury*, IPN, Gdańsk 2022

